

URSUL ÎN ONOMASTICA ROMÂNEASCĂ

Dr. hab. **Anatol EREMIA**
Institutul de Filologie al AȘM

THE BEAR IN THE ROMANIAN ONOMASTICS

Summary: According to some ancient beliefs, the bear is a legendary figure. Its name was used to be given to children by our ancestors, in order to protect them from evil spirits, diseases and dangers, so that they grew up healthy and strong like that totemic beast. In some fairy-tales and folk stories, as gratitude and loyal attitude on the part of the man, the bear helps the man in some house works. The toponymy records multiple names of places that prove the habitat and the frequent presence of the animal. The article reflects certain issues and aspects related to the science of onomastics and the old Romanian popular traditions and customs.

Keywords: anthroponomy, faith, folklore, custom, onomastics, toponym, traditions.

Rezumat: Ursul, conform unor credințe străvechi, este o figură legendară. Cu numele lui strămoșii noștri denumeau copiii la naștere, pentru a fi ocrotiți de duhurile rele, de boli și de primejdii, pentru ca ei să crească sănătoși și puternici precum e animalul totemic. În unele basme și istorisiri populare, drept recunoștință și atitudine loială din partea omului, ursul conlucrează cu omul, îl ajută în unele treburi gospodărești. Toponimia înregistrează numeroase nume de locuri prin care se fixează habitatul sau prezența frecventă a animalului în acele locuri. Articolul reflectă unele probleme și aspecte ce țin de știința onomastică și de vechile tradiții și obiceiuri populare românești.

Cuvinte-cheie: antroponim, credință, folclor, obicei, onomastică, toponim, tradiții.

Ursul reprezintă unul dintre cele mai mari animale din lume. Este masiv, puternic și sprinten. Simțurile cel mai mult dezvoltate sunt auzul și mirosul. Dispune și de alte calități: inteligent, ager, prudent. Are un corp de până la 2,5 m lungime, cu o înălțime de aproape 1,5 m și o greutate de până la 600 kg. Poate trăi până la 30 de ani în libertate și, întreținut și îngrijit bine, până la 50 de ani în captivitate (în rezervații și menajerii).

Se disting mai multe varietăți de urși, însă toate fac parte din familia *ursidelor*. Denumirea lor științifică este *Ursus arctos*. Regiunile ghețurilor și zăpezilor veșnice din zona Polului Nord constituie împărăția ursului alb. Ursul brun, uneori cu blană de culoare roșcată, cafenie-închis sau neagră, este

răspândit în mare parte în Eurasia și America de Nord (Canada, Alaska). În Europa este prezent mai cu seamă în Rusia, Spania, Franța și în țările din peninsula Scandinavia. În Insulele Britanice animalul a dispărut definitiv.

România este al doilea habitat-țară pentru ursul brun. Românii îl consideră un animal prin excelență românesc. În anul 2008 Carpații găzduiau circa 7 500 de urși bruni, în 2010 numărul lor s-a redus până la 6 800. Acum 100-200 de ani aceste animale erau răspândite în întreaga țară, din Câmpia Dunării până în Carpați. În zonele de câmpie, cu părere de rău, urșii au fost exterminați pentru că împiedicau dezvoltarea extensivă a agriculturii și creșterii viteilor. În acest fel habitatul lor s-a limitat la regiunile muntoase ale țării.

În munți urșii își găsesc adăpost în vizuini de peșteri, în gropi adânci la rădăcina copacilor, în desișuri de arbuști. Se hrănesc cu tulpini fragede de plante, cu ghindă, fructe de pădure, semințe, melci, furnici, mamifere mici, pești (pescuind de minune). Se mai înfruptă uneori și cu ouăle păsărilor ce-și fac cuiburi în locuri nu tocmai bine dosite și, bineînțeles, nu pierd ocazia să golească fagurii albinelor sălbatice din scorburile de copaci.

Față de om urșii sunt indiferenți, de obicei, evită întâlnirea cu el, îl ocolesc. Atacă omul numai când este rănit sau când simte primejdia. Mai agresive sunt ursoaicele, dacă se văd nevoite să-și apere ursuleții. La o întâlnire neașteptată cu ursul, omul este cuprins de spaimă, de teamă și groază. În situații de siguranță, în rezervații și menajerii, omul manifestă sentimente de admirație față de aceste animale. Astăzi „Regele Carpaților” este o specie de animale protejate prin lege. Vânătoarea de urși se permite doar în regiunile unde numărul lor este excesiv de mare.

În folclorul românesc ursul a devenit o figură legendară. În unele povești și istorisiri populare acest animal conlucrează cu omul, îl ajută în unele treburi gospodărești, devenindu-i chiar prieten. Într-un caz, drept recunoștință pentru că l-a scăpat dintr-o prinsoare, ursul îi aduce unui pădurar copilul răătăcit în pădure. În alt caz, pentru ca i-a salvat puii de la înec, ursoaica îl ajută pe cioban să alunge lupii de la stână. Mare i-a fost mirarea unui țăran, când, într-o

bună dimineată, găsi în ograda casei sale un știubei cu miere, darul unui urs pentru că odată i-a scos din labă o așchie de lemn.

Ursul le-a servit strămoșilor noștri ca totem, o credință străveche potrivit căreia copiii, numiți cu numele unor animale mari și puternice, toată viața vor fi ocrotiți de ele de tot felul de primejdii și boli și vor crește voinici și sănătoși. De aici numele mici de persoană atât de răspândite în trecut: *Ursu*, *Ursan*, *Ursa*, *Ursana*. Acestea sunt frecvent atestate în documentele vechi: *Ursu*, fiul Anghelinei (1589), *Ursu*, fiul lui Cozma (1603), *Ursa*, nepoata lui Ștefan (1607), *Ursana*, fiica lui Luca jitnicerul (1617), *Ursu Bălțatu* (1616), *Ursu Udrea*, vornic în țin. Tigheci (1624), *Ursu Vartic*, staroste de Adjud (1621), *Ursan Bărboiul*, mare vornic în Țara de Jos (1618).

Prename au devenit și numele altor animale totemice: *Cerbul*, fiul Tudorei (1610), *Cerbul*, tatăl lui Nicoară (1625), *Leul*, bunicul lui Toader (1546), *Leul*, fiul lui Drulea (1580), *Lupa*, nepoata lui Leul (1546), *Lupa*, fiica lui Toma (1539), *Lupul*, armaș în țin. Tecuci (1605), *Lupul Stroici*, mare logofăt (1580), *Lupul Vârzar*, vistiernicel (1598).

Mai târziu, prenumele *Ursu* și derivatele sale au ajuns să denumească grupuri de oameni, vițe de neam, devenind astfel nume de familie: *Ursu*, *Ursan*, *Ursache*, *Ursăchescu*, *Ursulescu*, *Ursuleț*. Și aceste nume dispun de vechi atestări documentare.

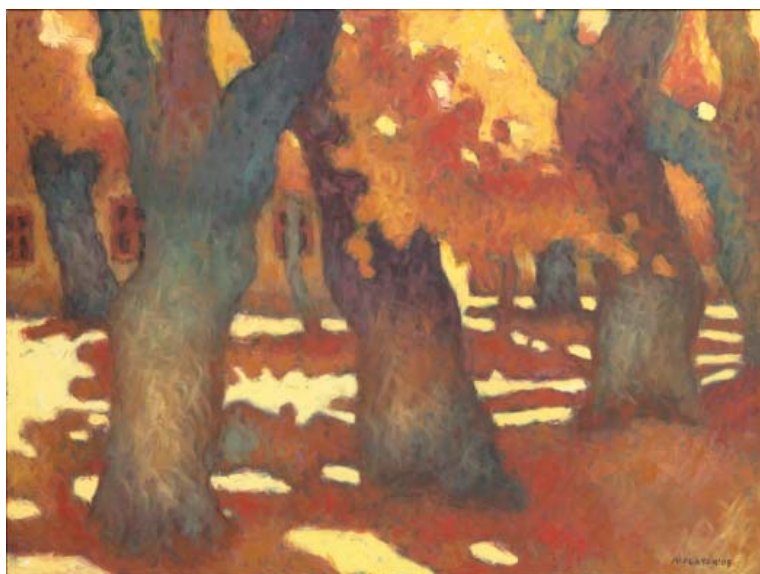
Toponimia înregistrează și ea numeroase denumiri de locuri și localități provenite de la numele acestui animal. Căci a desemna un loc cu numele unui animal adesea înseamnă a fixa habitatul sau prezența frecventă a animalului în acel loc. Hrisoavele domnești din sec. XV-XVII atestă numele topice: *Ursa*, poiană în țin. Totruș, *Ursești*, sat în jud.

Neamț, *Ursoaia*, pâraie în jud. Botoșani, Iași și Vaslui, *Ursoiești*, sat în jud. Dorohoi, *Peștera Ursului*, loc într-o pădure din jud. Suceava, *Valea Ursului*, văi în jud. Harghita și Vrancea. Dicționarele toponimice inserează o mulțime de nume topice similare: *Ursa*, *Ursana*, *Ursăchești*, *Ursești*, *Ursoaica*, *Ursoaia*, *Ursoiești*, *Ursari*, *Grindul Ursului*, *Poiana Urșilor*, *Plaiul Ursoaicei*, *Valea Ursului* etc.

Pe teritoriul republicii noastre există patru localități cu astfel de nume: *Ursari*, sat în rn. Călărași, *Ursoaia*, sate în rn. Călărași și Căușeni, *Ursoaia Nouă*, sat în rn. Căușeni. Aceste nume însă, ca și unele denumiri menționate mai sus, provin indirect, de la alte lexeme cu radicalul *urs*, în cazul nostru: *Ursari*, din antroponimul *Ursaru* sau apelativul *ursar* „persoană care dresează urși și îi face să joace în timpul reprezentațiilor”; *Ursoaia*, din antroponimul *Ursu* sau de la denumirea unei moșii *Ursoaia*. Oricum, aceste nume topice au la bază componentul lexical *urs*, numele animalului nostru carpatin.

Bibliografie

1. Dumitru Murariu. *Fauna României*. București, 2004.
2. Nicolae Borcea. *Flora și fauna Carpaților*. Cluj, 1934.
3. Ovidiu Bârlea. *Mica enciclopedie a poveștilor românești*. București, 1976.
4. Alexandru I. Gonța. *Documente privind istoria României. A. Moldova. Veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de persoane*. București, 1995.
5. Alexandru I. Gonța. *Documente privind istoria României. A. Moldova. Veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de locuri*. București, 1990.
6. Anatol Eremia, Viorica Răileanu. *Localitățile Republicii Moldova. Ghid informativ-documentar*. Ch., 2009.

Iurie Platon. *Orașul vechi*, u/p, 600×800 mm, 2001